

Ozan ÇETİN² ve Hasan Said TORTOP³

Makale Alış: 06 Eylül 2018

Makale Kabul: 26 Kasım 2018

Öz

Bu çalışmada, üstün zekâlı ve yetenekli çocukların aile içi ilişkileri ve duygusal özellikleri araştırılmıştır. Bu özellikler arasında; yakınlık kurulan kişiler, mesafe konulan kişiler, mutluluk, kardeş kıskançlığı, huzursuz aile ortamı, dışlanma ve gelecek öngörüsü sayılabilir. Üstün zekâlı ve yetenekli bireyler var oldukları ortama ayak uydurabilmek için farklı yollar denemeyi tercih ederler. Gruptan kendilerini ayırıştırma, dikkat çekme ve grup içinde kabul görme amaçlı gösterilerde bulunma ve çevresindeki bireyler gibi davranma davranışları gösterebilirler. Çevresi tarafından yalnızca yetenekleri ve zekâ kapasiteleri tarafından ilgi gören üstün bireyler yaşadıkları duygusal problemleri çevrelerine anlatmada zorluklar yaşarlar. Bu da onlarda duygusal travmalar yaşama ihtimaline neden olabilmektedir. Bu çalışmanın sonucunda resim analizi çalışmalarının üstün öğrencilerin duygularını açığa çıkarmada ne kadar etkili olabileceği ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler

resim analizi, üstün zekâlılar, aile içi ilişkiler, psikoloji

¹ Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinin bir kısmıdır.

² Yüksek Lisans Öğrencisi Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. ozanc@stu.aydin.edu.tr

³ Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Özel Yetenekliler Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul. E-mail: hasantortop@aydin.edu.tr

The Role of Image Analysis in Revealing Family Experiences and Future Drafting of Gifted Children⁴

Journal of Gifted Education
and Creativity, April, 5(3), 1-10.
<http://jgedc.org>

© Genç Bilge Publishing Ltd. Co.
<http://gençbilgeyayincilik.com>

Ozan ÇETİN⁵ Hasan Said TORTOP⁶

Recieved: 06 September 2018

Accepted: 26 November 2018

Abstract

In this study, family relationships and emotional characteristics of gifted and talented children were investigated. Among these characteristics, the people who are intimated, the people who are distant, happiness, brother jealousy, restless family environment, exclusion and future predictions. Gifted and talented individuals prefer to try different ways to keep up with their environment. They can show themselves to differentiate themselves from the group, to attract attention and to perform demonstrations in the group and to behave as individuals around them. The superior individuals who are attracted only by their abilities and intelligence capacities have difficulty in explaining their emotional problems to their surroundings. This may lead to emotional traumas. As a result of this study, it was found out how effective the analysis of the paintings can be in revealing the emotions of the superior students.

Key Words:

image analysis, gifted students, family relations, psychology

⁴ This study is derived from first author's master thesis.

⁵ Master student. Istanbul Aydın University, Faculty of Education, Social Sciences Institutes, Psychology Program, Istanbul Turkey. E-mail: ozanc@stu.aydin.edu.tr

⁶ Assoc.Prof. Istanbul Aydın University, Faculty of Education, Special Education Department, Gifted Education Division, Istanbul Turkey. E-mail: hasantortop@aydin.edu.tr

GİRİŞ

Üstün yetenekli çocuk, “zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda yaşıtlarına göre yüksek düzeyde başarı gösterdiği alan ve konu uzmanları tarafından belirlenen çocuk” olarak ifade edilmiştir (MEB Bilsem Yönergesi, 2014). Üstün yetenekli (zekâlı) çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan fiziksel, zihinsel, sosyal ilişki, öğrenme kapasitesi, duyarlılık, ahlaki ve mesleki alanlarda farklı bir yapıya sahip oldukları düşünülmektedir (Ataman, 1998; Tortop, 2018). Üstün yeteneklilerin kendilerinde var olan bu yeteneklerini geliştirmede normal eğitim programlarının yetersiz olduğu ve farklılaştırılmış eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir (Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu, 1991).

Günümüzde halen üstün zekânın tanımına yönelik evrensel bir ortaklaşmaya varılamamıştır. Üstün zekânın tanımı bireyden bireye, toplumdaki topluma ve bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği savunulabilir. Basit bir anlatımla, sayı ve sembollerle uğraşan bir matematikçi ile duygularla uğraşan bir şairin, bütün bir yaşam faaliyeti buzullar olan Eskimo ile yaşamının tamamını Buda'nın öğretilerine adanmış bir keşişin üstün zekâyâ olan bakışı da farklı olabilmektedir (Sak, 2016; Tortop, 2018).

Türkiye’de üstün zekâlıların eğitim-öğretim faaliyetleri Osmanlı Devleti döneminde başlayarak çağımıza kadar gelişmeye devam etmiştir. Osmanlı Devleti döneminde açılan Enderun Okulları, belki de üstün zekâlılar alanında yıllarca faaliyet gösteren en sistemli ve en uzun müddet eğitim veren okullar olmuştur (Enç, 2005). Günümüzde ise Osmanlı Devleti döneminde açılan Enderun Okulları'nın yerine Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM) açılmıştır.

Üstün zekâ yapısal olarak karmaşık birimlerden oluşmaktadır ve bu durum da üstün zekâyâ sahip bireylerin normal gelişim gösteren bireylerden farklı olmasına neden olmaktadır. Üstün bir zekâyâ sahip çocukların özellikleri, bilişsel, bedensel, sosyal ve kişilik gibi farklı kategorilerde irdelenmektedir (Leana & Cinan, 2012). Üstün zekâlı kişilerin öne çıkan temel özellikleri; basit yoldan ve hızlı öğrenirler, estetik bakışları gelişmiştir, çevrelerine karşı aşırı hassas ve ilgilidirler, en iyiye ulaşmayı amaçlarlar, meraklıdırlar ve sorular sorarlar, önsözleri kuvvetlidir ve mizahi yönleri gelişmiştir (Kılıç, 2018). Yaşıtlarına göre erken yürür, erken konuşur ve erken yaşta okumaya başlarlar. Yaratıcıdırlar ve çevresindeki bireylere göre orijinal fikirleri vardır (Yıldırım Doğru, 2013).

Günümüz toplumunda birey yalnızca bilişsel boyutta düşünülmemekte, sosyal ve duyuşsal özellikleri genel anlamda göz ardı edilmektedir. Bu durum ne yazık ki üstün zekâlı çocuklar olduğunda daha da ön plana çıkmaktadır. Ancak araştırmalar göstermektedir ki; üstün zekâlılar da diğer normal gelişim gösteren bireyler gibi sevgi, ayrılık, nefret, korku, kardeş kıskançlığı, kaygı vb. duyguları yaşamaktadır.

Üstün zekâlı ve yetenekli çocuğun duygusal ve sosyal deneyimleri hem içsel hem dışsal faktörlerden etkilenmektedir. Üstün zekâlı ve yetenekli çocuk, dışsal çevreyle

iletişime geçtikçe farklılıklarına karşı tutum ve buldukları sosyal ortam gibi faktörler de sosyal ve duygusal deneyimlerini etkilemektedir (Schmitz & Galbraith, 1991). Üstün zekâli ve yetenekli çocukların duygusal çocuk yaşamlarında en fazla etkili olan kişiler; duygularını kabul edenler, onları sadece zekâ ve yetenekleri için değil gerçekten sevenler, onlara zaman ayıranlar, başarıları yanında gayretlerini de destekleyenler, öğrenmenin önemli olduğuna inananlar, kendilerine inanmalarına yardımcı olanlar, hayallerinin peşinden koşmalarını cesaretlendirenler ve dikkatini onlara odaklaştıranlardır (Strip & Hirsch, 2000).

Üreticilik, farklı kavramlar üretme ve kavramlar arasında yaratıcı ilişkiler kurabilme becerisidir. Burada önemli olan üretim yapan kişinin diğer insanlardan farklı düşünebilme kabiliyetine sahip olmasıdır. “Üreticilik, yapıcı ve üretken bir davranışın eyleme dönüşmesi olarak düşünülür.” Ancak hayal gücü ve üretim becerisi yüksek olan her birey, üstün zekâli değildir. Nitekim her ressam üreticiliğin üstün bir zekânın ön koşulu olmadığına ispatıdır. Üstün zekâyâ sahip olmanın her zaman üstün bir üreticilik anlamına gelmediği bilinmelidir. Üstün zekâyâ sahip çocukların resimleri akranlarına kıyasla artistik beceriler açısından daha üstün başarı gösterir. Bu kişiler resimlerinde iki veya daha fazla kavram arasında mantıksal ilişkiler kurabilecek gelişmiş düş gücüne ve üretim kapasitesine sahiptirler (Yavuzer, 2018).

Çocukların bilinçlerinde ve bilinçdışlarında var olan durumları anlamada resim çizdirme önemli bir araçtır. Çocuklar yaptıkları resimlerde aile içi konumlarını ve iletişim biçimlerini yaptığı çizimde kendisini yerleştiği konum ile dışa vurur. Çocuğun yaptığı çizimlerde kendisine yer vermemesi; kendisini aile içinde değersiz gördüğünü, aile tarafından ilgi görmediğini anlatır. Bazı durumlarda ise aile bireylerinden herhangi birini ya da kardeşini çizmeyebilir. Bu durum çocuğun ebeveynlerden birisine veya kardeşine yönelik asabiyet, kabullenmeme ve bireylerden uzaklaşma isteğini dile getiriyor olabilir (Çankırılı, 2011).

Çocukların yaptığı resimler, onların maddi dünya ile olan münasebetlerinin ve var oldukları ortamı değiştirme yolundaki üretici hareketlerinin bir işaretidir. Çocukların bilişsel algılarını, kişilik yapılarını, duygu ve düşüncelerini ve bilinçaltılarını kâğıda aktardıkları bir ifade aracıdır. Çocuğun ruhsal yapısını dışa vurduğu için onu psikolojik ve pedagojik açıdan daha iyi tanımamıza yardımcı olur (Savaş, 2015).

Kendi dünyalarını semboller aracılığı ile keşfetmeye çalışan çocuklar, çizim çalışmaları yaparlar. Genel itibari ile 3-4 yaşlarında olan birçok çocuk çevresini gözlemleyerek gerçeklikle simgesel bağı kuracak nitelikte resimler yapar (Collado, 1999). Resim iletişim için kullanılacak en önemli araçlardan biridir. Çocuğun bireysel ve toplumsal gereksinimlerini kavramayla doğrudan ilgilidir. Boyama ve çizim çalışmaları sonucunda çocuğun kâğıt üzerine bıraktığı her bir işaret ve semge iletişim kurmanın işareti olur (Artut, 2004). Bir çocuk tarafından çizilen resim, çocuğun çevresine yönelik geliştirdiği tecrübe, dikkat çeken unsurlar ve önemsendiği şeyleri ifade eder. Bilişsel kurama göre çocuklar resim çizdikleri aşamada iç dünya ile

dış dünya arasında iletişim kurabilir ve bunlar çoğu zaman çocuğun kişilik yapısını belirler (Collado, 1999).

Çocuğun içinde yaşadığı Sosyo kültürel ortamlar çocuğun resim yapmaya yönelik davranışını belirler. Kültürün yanında çocuğun bulunduğu çevrede resimlerin kalite ve içeriğini belirleye bilmektedir. Çocuklar yaptıkları resimlerde sadece içsel tecrübelerini ve algılamalarını tamamlamak için değil, dış dünya ya yönelik algı ve tecrübelerini, kendileri ve çevresiyle olan ilişkilerini anlayıp kendi iç dünyalarına bağlamak için kullanırlar (Malchiodi, 2008).

Çocuklar yaptıkları resimleri bir iletişim aracı olarak kullanırlar. Yaptıkları resimler çevreleri ile olan ilişkilerini yansıtırken aynı zamanda çevreleri ile daha iyi ilişki kurmalarını sağlar. Çocukların yaptıkları resim çalışmalarında kullandığı renk ve nesnelere bir yere kadar akılcı kullanır, bir bölümden sonrada tamamen sezgileri ile hareket ederler. Herhangi bir plana ve konuya rastlanılmayan resimler genelde özel gereksinimli öğrencilere ait olur. Yaşlılarından üstün düzeyde farklılıklar gösteriyor ve mantıksal ilişkiler kurabiliyorsa, üstün yetenekli çocukların yaptığı resimlerdir. Sanat etkinliklerinde Yaratıcı beceriler ile imgesel beceriler birbirinden koparılamaz. İmgelem sanat etkinliklerde nesnel algı tarafından denetlenir. İmgelem de nesnel algıyı denetlerse onu hedefsiz, spontane ve mekanik olmaktan kurtarır. İç manzaranın, iç dünyanın açığa çıkması öznel zorunluluğun nesnel bir yansımasıdır (Avabile, 2003).

Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Resim Analizi Nasıl Uygulanmalıdır?

Yalnızca bilişsel ve psikomotor beceriler yığını olmayan üstün zekalı bireyler aynı zamanda diğer normal gelişim gösteren bireyler gibi sosyal ve duygusal becerilere de sahiptir. Üstün zekalı bireylerin sosyal ve duygusal yönlerinin açığa çıkarılmasında resim çizmenin iyi bir araç olacağı düşünülmektedir. Üstün zekalı bireylerin aile içi duygusal ilişkilerinin açığa çıkarılmasında kullanılan resim analizi uygulamalarından örnek bir çalışma aşağıdaki gibi olabilir.

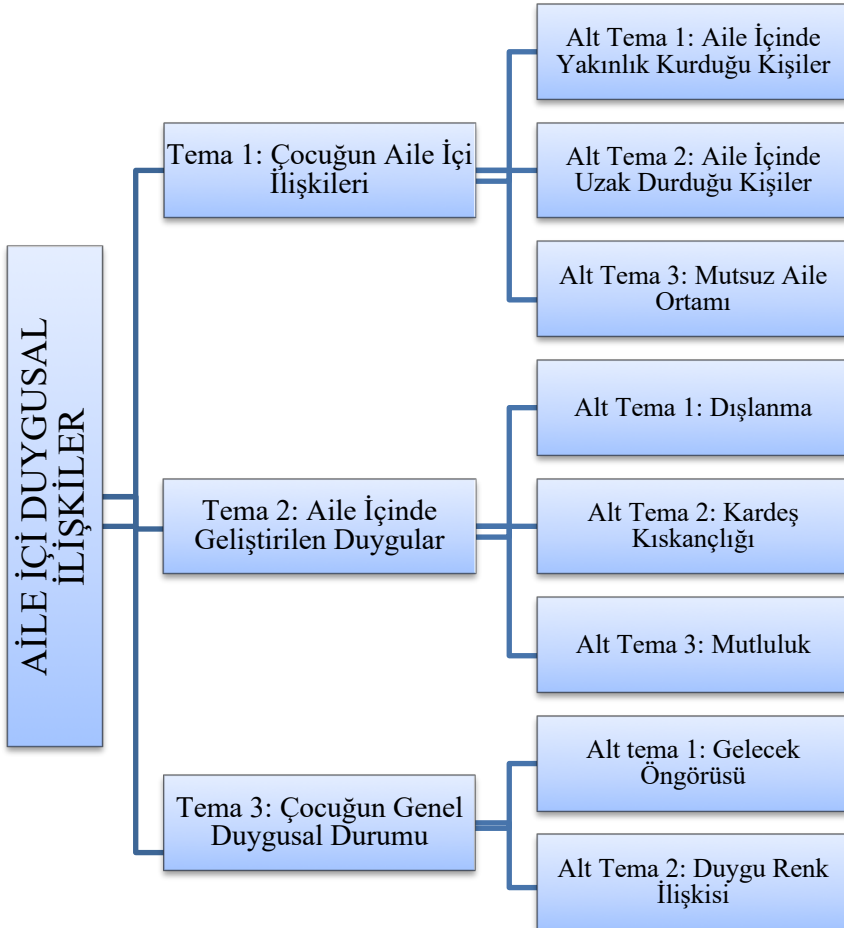
- Öncelikle; Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM) olsun, çocuğun eğitim gördüğü okullar olsun çocuklara resim uygulaması yapılacak mekânın en iyi şekilde hazırlanması gerekir. Bu mekânlar; çocuklara hitap edecek şekilde olmalı, atölyeler oldukça sade olmalı, normalden daha dar atölyeler tercih edilmeli ve ilgilerini dağıtacak unsurlardan arındırılmalıdır (Eratay, 2014).
- Uygun ortamın hazırlanmasından sonra çocuğa gerekli olan araç-gereçler verilir ve yapılacak çalışmanın konu başlığı çizim yapacak çocuğa söylenir.
- Uygulama esnasında resim çizimi yapan çocuk yakından takip edilir ve varsa mırıldanmalar, gözlemciyle sürekli iletişim kurma gibi davranışlar kayıt altına alınır.

- Çalışmanın bitiminde çocuk ile resim hakkında konuşmalar yapılır. Alınan cevaplar ve elde edilen bilgiler kayıt altına alınır. Soru aşamasında Neden? tarzında çocuğun niyetlerini okuyacak sorular sorulmamasına dikkat edilir.
- Çocuğun yaptığı çizimlerde yakınlık kurduğu kişiler, mesafe konulan kişiler, kardeş kıskançlığı, dışlanma, gelecek öngörüsü, mutluluk ve huzurlu aile ortamının olup olmadığına yönelik çıkarımlarda bulunulabilir.

Çalışma neticesinde elde edilen verilerin ve değerlendirmelerin daha sağlıklı olması için çocuğun çevresinde yer alan kişilerden anamnez alınmasına dikkat edilmelidir. Aynı zamanda yapılan yorumların tek başına yeterli olmadığı ve kesinlik taşımadığı bilinmeli, analiz sonuçları mutlak surette başka test teknikleri ile desteklenmelidir.

Bir Örnek Uygulama

İki üstün zekâlı bireye “Bir Aile Çiz” uygulaması yaptırılmıştır. Çocukların yaptığı aile çizimlerinde açığa çıkarılmak istenen tema ve alt temalar Şekil 1’de verilmiştir.

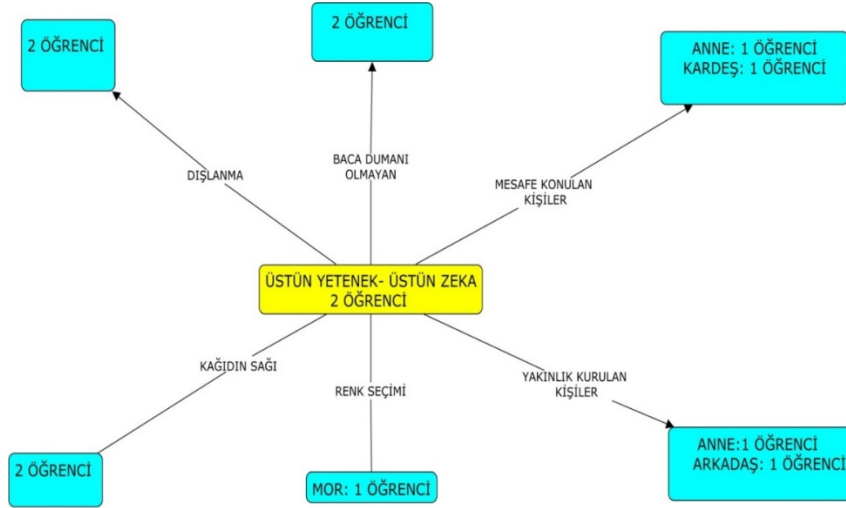
Şekil 1.

Aile İçi Duygusal İlişkiler Tema ve Alt Temaları (Çetin, 2018)

Çalışma neticesinde aşağıdaki sorulara cevaplar aranacaktır;

- *Aile üyeleri tamam mı?*
- *Çocuk kendisini çizmiş mi?*
- *Anne var mı?*
- *Baba var mı?*
- *Kardeşler tamam mı?*
- *Aile birlikte mi (dağınık mı)?*
- *Kendisi aile içinde mi? (dışında mı)?*
- *Kendisini aile içi yaş sırasına uygun mu çizmiş?*
- *Aile üyelerinden birinin özel bir yakınlık (etkisi) veya uzaklık durumu var mı?*
- *Aile üyeleri birden fazla çizilmiş mi?*
- *Aile üyeleri dışında başkaları da çizilmiş mi?*

Çalışmada elde edilen verilerin ışığında elde edilen sonuçlar Şekil 2 de gösterilmiştir (Çetin, 2018).

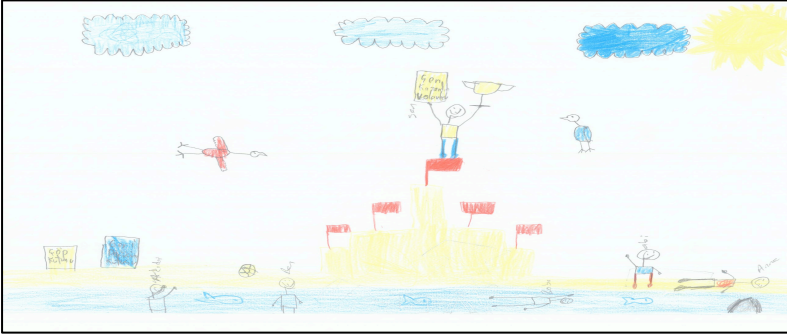

Şekil 2.

Üstün Zekâlı Öğrencilerin Aile Çizimlerinden Elde Edilen Veriler

Üstün yetenek ve zekâya sahip öğrencilerin verileri analiz edildiğinde 1 öğrencinin anneye karşı olumsuz duygular geliştirdiği, 1 öğrencinin baba ile olumlu ilişkiler geliştirdiği, 2 öğrencinin geleceğe dair umut beslediği, 1 öğrencinin mutlu bir aile ortamı içinde kendisini mutlu hissettiği anlaşılıyor. Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin verileri incelendiğinde kardeş kıskançlığı yaşamadıkları, aile içinde birine

karşı yakın ilişki kurmadıkları ve geleceğe dair umutsuzluk duyguları taşımadıkları görülmektedir.

Şekil 3.

Üstün zekâlı öğrenci tarafından yapılan bir aile resmi çizimi (Çetin, 2018)

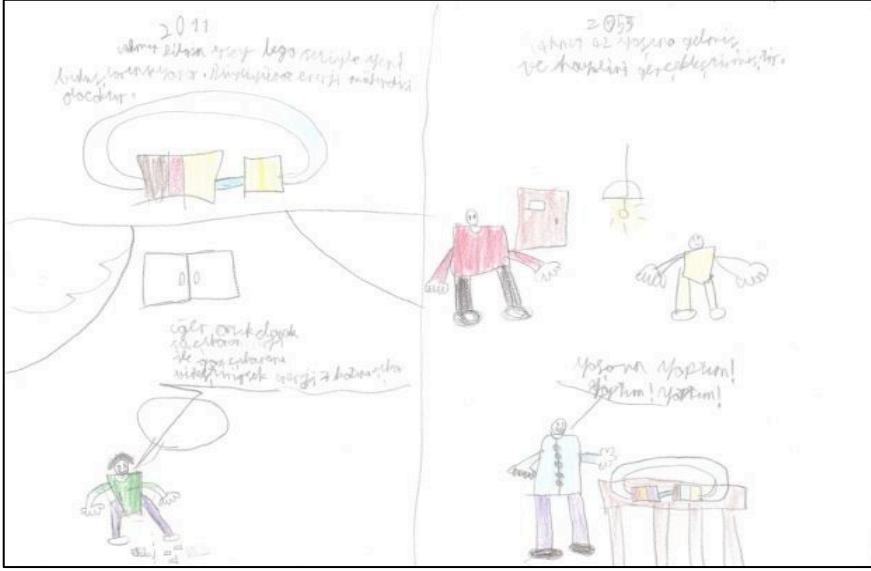
Şekil 4.

Üstün Zekâlı Öğrenci Tarafından Yapılan Bir Aile Resmi Çizimi

Resim analizi yalnızca çocukların aile içi ilişkilerini açığa çıkarmada kullanılmamaktadır. Ayrıca çocukların yaratıcılıklarını geliştirmek ve gözlemlemek için de kullanılmaktadır. Bunun için Doç. Dr. Hasan Said Tortop tarafından geliştirilen “Yenilenebilir Enerji Teknolojileri ile Beraber-A-Bilim İnsanı” gelecek testi örnek verilebilir.

Tortop (2013) tarafından geliştirilen testte öğrencilerden gelecek ile ilgili tasarımlar yapması istenir. Bu şekilde yaratıcılıkları ve hayal güçleri gelişir. Bu çalışma, özellikle gelecekte kullanılacak yenilenebilir enerji kaynakları hakkında tasarımlar yapma ilkesine dayanır. Gelecek ile ilgili yapılan tasarımlar öğrenci tarafından çizimi yapılarak görselleştirilir. Testin uygulanmasındaki temel amaç; üstün yetenekli

çocuğun zihninde yer alan hayal dünyasını, çevreyi algılama şeklini ve gelecek öngörüsünü açığa çıkarmaktır.

Şekil 5.

“Yenilenebilir Enerji Teknolojileri ile Beraber-A-Bilim İnsanı” Gelecek Testi ”Örneği

SONUÇ

Bilgi ve teknolojinin oldukça gelişmiş olduğu günümüzde sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi için bilgi ve teknoloji eğitimi ne kadar önemli ise kişinin sosyal ve duyuşsal yönden daha sağlıklı bir birey olması da o derece önemlidir. Kişilerin aile içi ilişkilerini açığa çıkarmada ve duygusal problemlerini açığa çıkarmada resim analizinin iyi bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple gerek Bilim Sanat Merkezleri’nde gerek okul ortamlarında, çocuğun duygusal yönünü belirlemede, tanı ve teşhis aşamasında mutlak surette resim analizinden yararlanılmalıdır. Ancak bu şekilde tüm yönleri ile gelişmiş, sağlıklı gelecek nesiller yetiştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ataman, A. (1998). *Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler. Özel Eğitim* (Edt. S. Eripek), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1018.
- Collado, F. Y. (1999). *The Role of Spontaneous drawing in The Development of Children in The early childhood settings*, www.Eric.Ed.Gov /Ericwebportal/Recorddetailaccno=Ed438898
- Çankırılı, A. (2015). *Çocuk resimlerinin Dili*. İstanbul: Zafer Yayıncılık.
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Gücü*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayınları.
- Eratay, E. (Ed). (2014). *Özel Eğitimde Sanatsal Etkinlikler*. Ankara: Eğiten Yayınları.

- Kılıç, O. (Ed). (2018). *Özel Yetenekli Çocuğum var*. Ankara: Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Leana-Taşcılar, M. Z. ve Cinan, S. (2012). *Üstün Zekalı ve Normal Çocuklarda Yönetmel Fonksiyonlar*: Londra Kulesi Testi. Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 32,13-30.
- Malchiodi, C.A. (1998). *Çocukların resimlerini anlamak*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- MEB Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi. [23.06.2014]). Tebliğler Dergisi: ŞUBAT 2007/2593.Ek ve Değişiklikler: Mart 2009/2618 TD. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html
- Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu. (1991). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Sak, U. (2016). *Yaratıcılık Gelişimi ve Eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık
- Savaş, İ. (2015). *Anne babalar çocuğunuzun resimleri size ne anlatır?* İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Schmitz, C. C., & Galbraith, J. (1991). *Managing the social and emotional needs of the gifted*. Melbourne, Australia: Hawker Brownlow Education.
- Strip, C.A., Hirsch, G. (2000). *Helping gifted children soar: A practical guide for parents and teachers* Great Potential Press.
- Tortop, H.S. (2013). *Genç Bilim İnsanı ve Üstün Zekalı Eğitimi Dergisi* Cilt 1, Sayı 1, 8-15
- Tortop, H.S. (2018). Üstün zekalıları eğitiminde farklılaştırılmış öğretim müfredat farklılaştırma modelleri. İstanbul: Genç Bilge.
- Yavuzer, H. (2018). *Resimleriyle Çocuk (Resimleriyle Çocuğum Tanıma)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım Doğru, S. S. (2013). *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*. Ankara: Maya Akademi.